

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ СИТУАТИВНОГО АНАЛІЗУ В СИСТЕМІ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ВВНЗ

Стаття присвячена актуальній проблемі розвитку культуротворчої компетентності майбутніх викладачів ВВНЗ із використання технології ситуативного аналізу.

Автор розкриває сучасні підходи до використання технології ситуативного аналізу в системі інтерактивного навчання майбутніх викладачів ВВНЗ, здійснює аналіз існуючих класифікацій кейсів.

Автор вважає, що впровадження технології ситуативного аналізу у процес фахової підготовки майбутніх військових викладачів сприятиме підвищенню рівня теоретичної та практичної підготовки слухачів, розвитку у них креативного мислення, формуванню професійного досвіду.

Ключові слова: інтерактивне навчання, кейс, культуротворча компетентність, ситуативний аналіз.

Постановка проблеми. Підвищення ефективності сучасної системи педагогічної освіти потребує посилення технологічності цього процесу, активного залучення майбутніх педагогів до прийняття альтернативних рішень та розв'язання складних професійних завдань. Актуальність статті зумовлена необхідністю впровадження у процес фахової підготовки майбутніх викладачів ВВНЗ таких педагогічних технологій, що забезпечують формування у них професійно важливих якостей, спонукають до творчості.

Мета статті – визначити наукові засади інтерактивного навчання, розкрити сучасні підходи до використання технології ситуативного аналізу в системі інтерактивного навчання майбутніх викладачів ВВНЗ.

Аналіз досліджень і публікацій. Наукове підґрунтя проблеми становлять дослідження Н. Баліцької, О. Біди, А. Вітченка, Г. Волошиної, І. Зязюна, О. Дубасенюк, В. Мадзігона, А. Нісімчука, Н. Побірченко, О. Пометун, Г. Селевка, О. Сидоренка, Ю. Сурміна та інших учених. На підставі аналізу порушеної проблеми науковці зазначають, що традиційне навчання не відповідає сучасним вимогам до підготовки висококваліфікованих фахівців, не готує людину до глобальних змін у житті [2]. Вітчизняні дослідники В. Мадзігон та А. Нісімчук зазначають, що формуванню творчої особистості педагога сприяє “заглиблення” у такі ситуації, що активізують його професійні знання, вміння, навички, досвід. Учені також наголошують на необхідності “будувати ситуацію педагогічного спілкування як суб’єкт-суб’єктну взаємодію” [6, с. 67]. У зв’язку з останнім пріоритетного значення набувають технології навчання, побудовані на інтеракції (взаємодії) тих, хто навчається, і тих, хто навчає.

Під інтерактивним навчанням О. Пометун розуміє організацію викладачем за допомогою певної системи методів, прийомів, способів освітнього процесу, заснованого на:

суб'єкт-суб'єктних стосунках його основних учасників (викладачів і студентів, курсантів, слухачів);

багатосторонній комунікації;

конструюванні знань тими, хто навчається;

використання самооцінки та зворотного зв'язку;

постійній активності вихованців [7, с. 7].

Сутність інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається шляхом постійної активної взаємодії всіх його суб'єктів. Дослідники сходяться на думці, що інтерактивне навчання становить собою співнавчання, взаємонавчання, де і студенти (курсанти, слухачі), і викладачі є рівноправними суб'єктами навчання.

Позицію О. Пометун поділяють вітчизняні вчені Н. Побірченко, Г. Коберник, О. Комар, Т. Торчинська, які, відзначаючи сильні та слабкі сторони інтерактивного навчання, до його переваг відносять розширення пізнавальних інтересів студентів (набуття знань, аналіз, застосування інформації з різних джерел), високий рівень засвоєння знань, можливість проявити організаторські здібності. До недоліків інтерактивного навчання науковці відносять відсутність у педагогів досвіду такого виду організації навчальної діяльності та недостатнє методичне забезпечення. Разом з тим зауважимо, що, питанням підвищення ефективності інтерактивного навчання майбутніх викладачів ВВНЗ, зокрема за допомогою технології ситуативного аналізу, у сучасних дослідженнях приділяється недостатньо уваги.

Технологію ситуативного аналізу в контексті інтерактивного навчання слухачів ВВНЗ розглядаємо як системний метод поглибленого вивчення різноманітних педагогічних ситуацій з метою формування фахової компетентності майбутнього викладача вищої військової школи.

Досить поширеним у сучасній науці є сприйняття і тлумачення кейсу як одного з методів інтерактивного навчання. Якщо виходити з розуміння методу як способу взаємопов'язаної діяльності викладача і слухачів, спрямованого на реалізацію освітньо-виховної мети, то кейс не обмежується тим чи іншим способом і передбачає читання, обговорення ситуації за пропонуваними запитаннями і завданнями, моделювання різних варіантів розвитку ситуацій та їх порівняння тощо. Повністю поділяємо думку А. Вітченка про те, що кейс формується на основі поєднання декількох методів і таким чином становить собою технологією ситуативного аналізу [3, с.21].

У педагогічній науці кейс уперше був використаний у 1870 р. викладачами школи права Гарвардського університету (Harvard Law School), а в 20-х рр. ХХ ст. він набув поширення при викладанні управлінських дисциплін у Гарвардській бізнес-школі (Harvard Business School). Сутність його зводилася до того, що викладачі ставили перед студентами завдання

“презентувати проблему”, здійснити її аналіз та розробити відповідні рекомендації для її вирішення [9, с. 11].

Значним внеском у розроблення кейсового навчання виявилась колективна монографія українських учених “Ситуативний аналіз...”, у якій кейс-розглядався у трьох аспектах:

як специфічний метод навчання, який застосовується для вирішення притаманних йому освітніх завдань. За таких умов використання кейсу забезпечує засвоєння теоретичних положень і оволодіння практичним використанням матеріалу у формі своєї гри;

аналіз ситуацій виступає як образ мислення викладача, його особлива парадигма, що дозволяє думати і діяти, таким чином поповнюючи свій творчий потенціал;

як сфера творчої діяльності, пов’язана зі створенням кейсів [9, с. 14-15].

Технологія ситуативного аналізу містить такі базові категорії, як “ситуація”, “аналіз”, “аналіз ситуації”.

Під терміном “ситуація” розуміємо певний стан, що характеризується протиріччями і високим ступенем нестабільності. Ситуації існують у відкритих системах, де відсутня жорстка детермінація поведінки.

Поняття “аналіз” використовується для позначення поглибленого вивчення чогось шляхом виділення частин цілого, наукове дослідження. Різноманітні види аналізу можуть входити до технології ситуативного аналізу, що значно розширює їхні можливості.

Поняття “аналіз ситуації” становить собою певну аналітичну діяльність, спрямовану на вирішення поставлених завдань.

У сучасній науці пропонуються різні класифікації кейсів. Зокрема, за рівнем складності виокремлюють:

ілюстровані навчальні ситуації – кейси, призначені для розроблення алгоритму рішення конкретної ситуації на основі пропонованого прикладу;

навчальні ситуації – кейси для діагностування ситуації і самостійного прийняття рішення за вказаною проблемою;

навчальні ситуації – кейси без формулювання проблеми, у яких описується більш складна ситуація, де проблема чітко не виявлена, а представлена у статистичних даних, оцінках суспільної думки, органів влади і т. д.; мета такого кейсу – самостійно виявити проблему, вказати альтернативні шляхи її вирішення з аналізом наявних ресурсів;

прикладні вправи, у яких описується конкретна ситуація, що склалася, пропонується знайти шляхи виходу з неї; мета такого кейсу – пошук шляхів вирішення проблеми [1, с. 12].

За змістом викладених ситуацій кейси поділяють на:

структуровані (highly structured) – кейси, у яких наводиться мінімальна кількість додаткової інформації;

“маленькі нариси” (short vignettes) – зміст, як правило, від одної до десяти сторінок тексту та одну-дві сторінки додатків;

великі неструктуровані кейси (long unstructured cases) обсягом до 50 сторінок – інформація у них подається вкрай деталізована;

винахідницькі (ground breaking cases), при розборі таких кейсів від студентів (слухачів, курсантів) вимагається не лише застосувати уже засвоєні теоретичні знання та практичні вміння, але й запропонувати дещо нове.

За композицією виокремлюють “мертві” та “живі” кейси. “Мертвими” називають кейси, в яких міститься вся необхідна для аналізу інформація. “Живий” кейс передбачає пошук додаткової інформації для наступної аналітичної та проектувальної діяльності.

За динамікою розгортання проблемних ситуацій кейси поділяють на сюжетні та безсюжетні. Сюжетні кейси містять розповідь про події, які відбулися, включають дії осіб та організацій. Безсюжетні кейси, як правило, приховують сюжет, тому що чітке викладення сюжету у значній мірі розкриває рішення.

За часовою відповідністю матеріалу використовують кейси-спогади і кейси-інтроспекції.

За обсягом викладеної інформації виокремлюють міні-кейс (обсяг становить від однієї до декількох сторінок, розрахований на частину заняття); кейс середніх розмірів; об’ємний кейс містить до десятка сторінок і може використовуватися протягом декількох практичних занять.

Важливим аспектом у запропонованих класифікаціях є звернення до часових ознак кейсів. Так ретроспективні кейси потребують обговорення ситуацій, які відбулися в минулому, актуальні – визначити сучасні проблеми, а прогностичні – на основі ґрунтовного аналізу минулих і сучасних ситуацій змоделювати вірогідні варіанти поведінки героя в майбутньому.

Виходячи з основної мети і завдань освітнього процесу, А. Вітченко виокремлює аналітичні й оціночні кейси, спрямовані на розв’язання певних проблем і вироблення рішень; ілюстрування певних проблем, рішень або концепцій у цілому. Автор статті «Розвиток професійної компетентності майбутніх викладачів ВНЗ із використанням технології ситуативного аналізу» наголошує на необхідності використання як вербальних кейсів, так і кейсів у вигляді таблиць, діаграм, символів, фотографій, малюнків, карикатур, сценаріїв рольових і ділових ігор тощо. На думку вітчизняного дослідника, кейс, який передбачає аналітичне осмислення й розроблення рішень на основі конкретного випадку, наближений до реалій конкретно-практичної діяльності і завдяки цьому забезпечує безпосередній зв’язок із наявними у слухачів (курсантів, студентів) знаннями, вміннями, досвідом, майбутніми професійними ситуаціям [3, с.23].

Джерельна база кейсів включає в себе різноманітні події з життя та професійної діяльності, проблемні ситуації, які знайшли відображення у творах світового мистецтва, в тому числі і словесного.

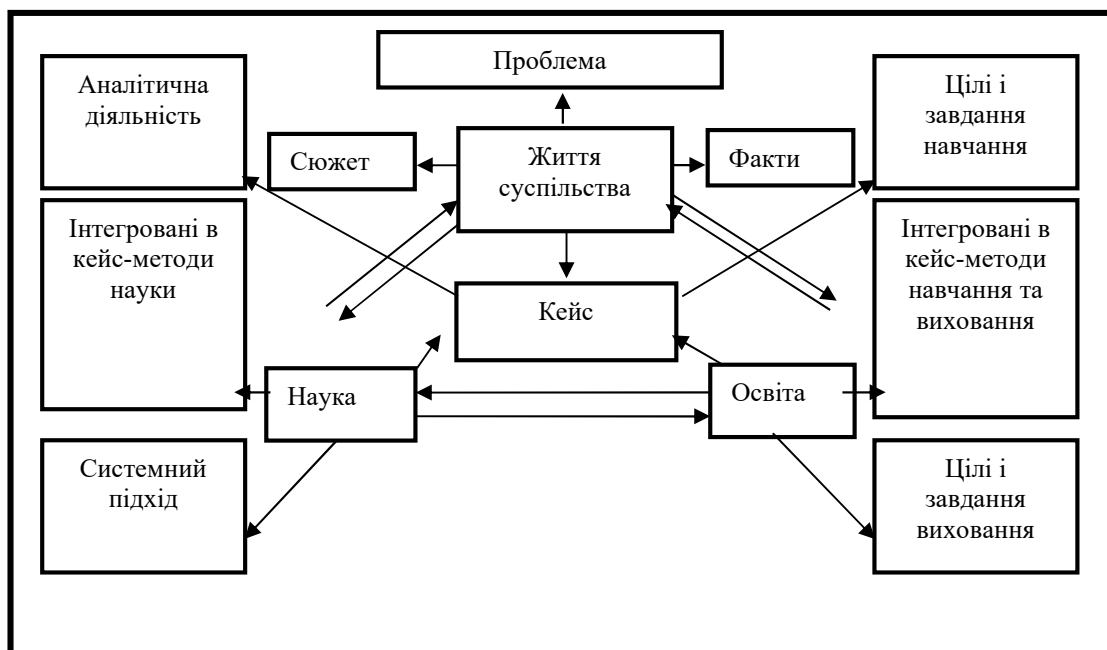

Схема 1. Джерела кейсів

За джерелами кейси поділяються на практичні, що відображають реальні життєві ситуації, навчальні, спрямовані на відпрацювання певних умінь, навичок, досвіду, дослідницькі, зорієнтовані на пошукову діяльність) (див. схему 1).

З урахуванням багатоаспектності професійної діяльності військового викладача при розробленні кейсів необхідно враховувати всі джерела. Адже у процесі навчання слухачі повинні не лише оволодіти загальнопрофесійними знаннями, вміннями, навичками, але й навчитися організувати навчально-виховний процес у ВВНЗ, ефективно поєднувати на практиці теоретичні знання з інноваційними педагогічними методиками і технологіями. Важливим моментом діяльності військового педагога є вироблення умінь виявляти, аналізувати і прогнозувати соціально-педагогічні ситуації та здійснювати ефективне управління ними. Викладач ВВНЗ повинен постійно впливати на своїх вихованців шляхом встановлення доброзичливих відносин, уміти налагоджувати стосунки з тими, хто навчається, колегами. Пріоритетного значення для професійного становлення військового педагога набувають твори світової літератури, які несуть у собі значущий інтелектуальний, емоційно-чуттєвий, морально-етичний потенціал.

Ефективність упровадження технології ситуативного аналізу у процес підготовки майбутніх викладачів ВВНЗ забезпечуватиме спеціально розроблена методична система, головними складовими якої є:

1. Концептуальна (провідна ідея, мета, принципи).
2. Змістова (зміст навчальної дисципліни, проблемні ситуації).
3. Процесуальна (методи, прийоми, види і форми організації навчально-пізнавальної діяльності тих, хто навчається).

Провідна ідея використання кейс-технології полягає у вирішенні ситуації з життя або професійної діяльності через вирішення змодельованих проблемних ситуацій.

Застосування кейс-технології здійснюється на основі таких дидактичних принципів: науковості, цілісності, концептуальності, проблемності, контекстуальності, міжмистецького підходу, індивідуальності, наочності, активності, емоційності.

Процесуальну частину технології ситуативного аналізу становить єдність таких етапів:

1. Організаційний. На цьому етапі викладач розробляє кейс і пропонує його для вивчення слухачам. За принципом випереджального навчання слухачі вивчають кейс вдома, готуються до аналізу під час заняття.

2. Обговорення кейсу на занятті. На цьому етапі викладач і слухачі аналізують різні рішення проблемної ситуації, викладеної в кейсі.

3. Підсумковий етап. Цей етап передбачає вибір оптимального варіанту вирішення проблемної ситуації, розроблення методичних рекомендацій щодо практичного вирішення проблемної ситуації у військово-професійній діяльності.

На підставі вищевикладеного матеріалу дійшли таких висновків:

1. В умовах модернізації вищої військової школи необхідно впроваджувати інтерактивні технології навчання, спрямовані на взаємодію тих, хто навчається і тих, хто навчає.

2. Технологію ситуативного аналізу в контексті інтерактивного навчання слухачів ВВНЗ слід розуміти як системний метод поглибленого вивчення різноманітних педагогічних ситуацій з метою формування фахової компетентності майбутнього викладача вищої військової школи.

3. Головними компонентами технології ситуативного аналізу в системі підготовки майбутніх викладачів ВВНЗ є концептуальна основа, змістова та процесуальна частина.

4. Джерельна база кейсів включає в себе різноманітні події з життя та професійної діяльності, проблемні ситуації, які знайшли відображення у творах світового мистецтва, в тому числі і словесного.

Перспективи подальших пошуків у напрямку дослідження вбачаємо у розкритті специфіки педагогічних кейсів для підготовки майбутніх викладачів ВВНЗ, у розробленні методики застосування технології ситуативного аналізу на заняттях різних видів.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Варданын М.Р.* Практическая педагогика: Учебно-методическое пособие на основе метода case-study / М.Р. Варданын, Н.А. Палихова, И.И. Черкасова, Т.А. Яркова. – Тобольск: ТГ СПА им. Д.И. Менделеева, 2009. – 188 с.

2. Використання інтерактивних технологій навчання в професійній підготовці майбутніх учителів: Монографія / Н.Г. Баліцька, О.А. Біда, Г.П. Волошина та ін. За заг. ред. Н.С. Побірченко. – К.: Наук. світ, 2003. – 138 с.

3. *Вітченко А.О.* Розвиток професійної компетентності майбутніх викладачів ВВНЗ із використанням технології ситуативного аналізу / А.О. Вітченко // Вісник Національного університету оборони України. – К.: НУОУ, – 2014 – Вип. 1 (38). С. 20 – 26

4. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко – К.: Либідь, 1997. – 376с.

5. Ковальова С.М. Застосування методики кейс-методу у професійній підготовці майбутніх учителів у Великій Британії: Монографія / С.М. Ковальова. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – 260с.

6. Мадзігон В.М., Нісімчук А.С. Технологія креативної педагогічної освіти: монографія / Василь Миколайович Мадзігон, Андрій Сергійович Нісімчук. – Луцьк: ПВД «Твердиня», 2011. – 512 с.

7. Пометун О.І. Енциклопедія інтерактивного навчання. – К.: 2007. – 144с.

8. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии: Учебное пособие / Г.К. Селевко. – М.: Народное образование. – 256 с.

9. Ситуационный анализ, или Анатомия Кейс-метода / Под ред. д-ра социологических наук, профессора Сурмина Ю.П. – Киев: Центр инноваций и развития, 2002. – 286 с.

Ю.И. Замотаева

Национальный университет обороны
Украины имени Ивана Черняховского

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ТЕХНОЛОГИИ СИТУАТИВНОГО АНАЛИЗА В СИСТЕМЕ ИНТЕРАКТИВНОГО ОБУЧЕНИЯ БУДУЩИХ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ ВВУЗ

Статья посвящена актуальной проблеме развития культуротворческой компетентности будущих преподавателей ВВУЗов с использованием технологии ситуативного анализа.

Автор раскрывает современные подходы к использованию технологии ситуативного анализа в системе интерактивного обучения будущих преподавателей ВВУЗов, осуществляет анализ существующих классификаций кейсов.

Автор считает, что внедрение технологии ситуативного анализа в процесс профессиональной подготовки будущих военных преподавателей будет способствовать повышению уровня теоретической и практической подготовки слушателей, развитию у них креативного мышления, формированию жизненного опыта.

Ключевые слова: интерактивное обучение, кейс, культуротворческая компетентность, ситуативный анализ.

N. Zamotaieva

Ivan Chernyakhovskij National Defence
University of Ukraine

TNE USE OF SITUATIONAL ANALYSIS TECHNOLOGY IN INTERACTIONAL EDUCATION SYSTEM OF TNE HIGHER MILITARY ESTABLISHMENTS' TEACHEAR TRAINING

The article is devoted to the current problem of developing cultural and creative competence of the future military higher educational establishments' lecturers using the technology of situational analysis.

The author reveals modern approaches to the use of technology of situational analysis in the interactive education of the future military higher educational establishments' lecturer, analyzes the existing classifications of cases.

According to the author, the introduction of technology of situational analysis for the profesional training of future military teachers will increase the level of theoretical and practical training of students, development of their creative thinking, formation of life experience.

Keywords: interactive teaching, case, cultural and creative competence, the technology of situational analyses.